

Збереження життя і здоров'я працівників – наше спільне завдання

«Безсумнівно, питання охорони праці є дуже важливим і має неабияке значення для українського суспільства, надто сьогодні, коли більшість підприємств намагається оптимізувати виробничі витрати і не приділяють належної уваги створенню безпечних і нешкідливих умов праці.

Травматизм на виробництві завдає не лише багато горя і страждань конкретним людям, їхнім рідним та близьким, а й безпосередньо впливає на економіку країни, бо ці особисті трагедії виливаються в чималі суспільні втрати, негативно позначаються на рівні життя людей.

Дотримання конституційних прав громадян на безпечні та здорові умови праці є головним принципом державної політики у сфері охорони праці.

Цим принципом керується весь цивілізований світ, його закладено в найважливіших конвенціях Міжнародної організації праці, членом якої є наша держава.

Важливим економічним та правовим механізмом реалізації конституційних прав громадян на безпечні та здорові умови праці є загальнообов'язкове державне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

Відтак, стабільне та ефективне його функціонування – необхідна умова для забезпечення конституційних гарантій щодо соціального захисту, охорони життя та здоров'я громадян у процесі їх трудової діяльності.

Передусім зупинюся на ролі Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України в державі та основних аспектах діяльності в сфері профілактики виробничого травматизму.

Відразу акцентую на місії Фонду – це реалізація гарантій соціального захисту всім громадянам України, що перебувають в офіційних трудових відносинах, у разі травмування в процесі трудової діяльності, а це майже 13 мільйонів осіб.

Зрозуміло, що як страхова фінансова інституція ми в першу чергу зацікавлені у мінімізації страхових ризиків та зменшенні кількості страхових випадків і відповідно виплат.

З огляду на це логічно, що серед пріоритетів діяльності Фонду є проведення профілактичної роботи, спрямованої на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням.

Відповідно до законодавства основними напрямками профілактичних заходів, які реалізуються Фондом самостійно чи у співпраці з іншими зацікавленими суб'єктами є:

розроблення нормативних актів з питань охорони та гігієни праці, здійснення наукових досліджень у цій сфері; пропаганда та поширення позитивного досвіду створення безпечних та нешкідливих умов праці; навчання та підвищення рівня знань працівників, які вирішують питання охорони праці.

Враховуючи, що більшість причин нещасних випадків є організаційні причини, тому Фондом особливе значення приділяється пропаганді в засобах масової інформації безпечних та нешкідливих умов праці шляхом створення теле- і радіопередач, видання та розповсюдження нормативних актів, збірників та іншої спеціальної літератури з питань охорони праці.

Крім того, Фонд продуктивно працює над вирішенням окремих проблемних питань медицини та гігієни праці.

Цьогорічна профілактична програма у цьому контексті містить заходи з підвищення стандартів медичного обслуговування, лікування, профілактики та реабілітації потерпілих на виробництві; створення інформаційної інфраструктури підтримки лікувальних закладів, медичних працівників і пацієнтів; реєстру професійних захворювань працюючих.

У тому числі завдяки нашим фінансовим інвестиціям в Україні намітилася тенденція до зниження рівня виробничого травматизму та професійних захворювань.

За період діяльності Фонду кількість нещасних випадків на виробництві зменшилася майже в 2,5 рази – з 28 105 у 2002 році до 11 640 у 2011 році, у т.ч. із смертельним наслідком – в 1,7 разів – (з 1 130 до 651 смертельно травмованих осіб).

Кількість випадків професійного захворювання на виробництві за час нашої діяльності скоротилась на 20 відсотків – з 6447 до 5396.

Проте самозаспокоюватися ні в якому разі не варто. Як свідчить статистика першого півріччя 2012 року кількість страхових нещасних випадків у порівнянні з аналогічним періодом 2011 року хоча і зменшилась на 3,3% (з 5562 до 5376), водночас кількість смертельно травмованих осіб збільшилась на 10% (з 264 до 292).

Найбільша кількість нещасних випадків, що цілком

очевидно, зареєстрована у Донецькій (35%), Луганській (12%) і Дніпропетровській (9%) областях. Кількість травмованих осіб у цих областях складає 56% від загальної кількості травмованих по Україні.

За статеву ознакою ситуація з виробничим травматизмом є наступною: 78% травмованих (4215) становлять чоловіки та 22% (1161) – жінки.

Серед причин нещасних випадків і надалі переважають організаційні – 68%. Через технічні причини сталося 13% нещасних випадків, психофізіологічні – 19%.

Найпоширенішими організаційними причинами стали: невиконання вимог інструкцій з охорони праці та посадових обов'язків – сумарно 45% від загальної кількості травмованих осіб по Україні.

Основною технічною причиною є незадовільний технічний стан виробничих об'єктів, будинків, споруд, територій – 4% від загальної кількості травмованих.

Серед психофізіологічних причин провідною є особиста необережність потерпілого – 13%.

На жаль, впродовж січня-червня 2012 року спостерігався незначний – на 0,6% – ріст професійних захворювань (з 2669 до 2684).

Найбільша кількість професійних захворювань знову ж таки зареєстрована у Донецькій (31%), Луганській (26%), Дніпропетровській (19%) і Львівській (10%) областях, що сумарно складає близько 85% від загальної кількості по Україні.

Найвищий рівень профзахворюваності спостерігається у вугільній, металургійній, та машинобудівній галузях.

Вагомими причинами формування несприятливих умов праці у цих галузях економіки залишаються недосконалі технології, використання застарілого та несправного обладнання, невикористання засобів захисту працюючими, порушення правил охорони праці, режимів праці і відпочинку.

В структурі професійних захворювань провідні місця належать хворобам органів дихання – 68%, захворюванням опорно-рухового апарату – 20%.

Загалом негативні наслідки впливу факторів виробничого середовища на організм працівників в Україні за своїм рівнем залишаються набагато вищими, ніж у промислово розвинутих країнах світу.

Особливо гостро це відчувається на підприємствах недержавного сектора економіки, малих та щойно створених, де, як правило, відсутні служби охорони праці, не укладаються колективні договори, відсутня підготовка професійних кадрів та немає належного контролю.

Саме роботодавця відповідно до вимог Закону «Про охорону праці» зобов'язаний створити на робочому місці належні умови праці, а також забезпечити додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці.

Ще раз наголошую, що близько 70 відсотків усіх нещасних випадків стається через організаційні причини, усунення яких не потребує ніяких матеріальних затрат. Необхідно лише посилити технологічну і трудову дисципліну, рівень організації виконання робіт, а також вжити належні заходи щодо підвищення рівня професійної підготовки працівників та їх навчання з питань організації та безпечного виконання робіт, тобто запровадити ефективну систему управління охороною праці.

Вважаю, що для попередження нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань краще необхідно удосконалити систему таких заходів, як:

медичні огляди при працевлаштуванні працівників; періодичні медичні огляди працівників, зайнятих виконанням робіт, пов'язаних з підвищеною небезпечкою або ризиком отримання професійного захворювання; своєчасне переведення працівників на більш безпечне робоче місце, реабілітаційні заходи, скорочення робочого часу, надання додаткової відпустки.

Профілактична робота Фонду неможлива без ефективної діяльності служби страхових експертів, оскільки саме ці фахівці виконують значну частину завдань з профілактики.

Основними її завданнями є: надання роботодавцям необхідних консультацій щодо створення ефективних систем управління охороною праці;

перевірка стану профілактичної роботи та охорони праці на підприємствах, участь у розслідуванні нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;

пропаганда та поширення позитивного досвіду створення безпечних і нешкідливих умов праці.

На сьогоднішній у Фонді працює 535 страхових експертів з охорони праці. В середньому на одного страхового експерта припадає більш ніж 3000 зареєстрованих підприємств.

Це дуже велике навантаження, і з кожним роком воно збільшується.

Зважаючи на це є гостра необхідність збільшення чисельності страхових експертів з охорони праці Фонду та підвищення їх ролі.

Крім того, вважаю надзвичайно актуальною розробку програми підготовки у вищих навчальних закладах кадрів з охорони праці у тому числі страхових експертів.

Сьогодні гострою є проблема дефіциту належного рівня підготовлених кадрів з питань охорони праці як на підприємствах, так і Фонді.

У цьому році Фондом започатковано договірні відносини з Харківським інститутом МНС – єдиним в Україні вищим навчальним закладом, який готує такого роду фахівців. Цього року був перший випуск.

Таких фахівців мають залучати більшість наших підприємств, де функції спеціалістів з охорони праці виконують люди без відповідної освіти та досвіду.

Разом з тим, вважаю, що формування культури поведінки, знань та навиків безпечного поведіння з питань техніки безпеки, охорони праці необхідно починати із шкільного віку із застосуванням методів підготовки, у тому числі інтерактивних комп'ютерних технологій та програм.

Це має бути свого роду національна програма, яка буде стосуватися всього населення – від школярів, учнів ПТУ, студентів вищих навчальних закладів до працюючої людини.

Вона має бути наскрізною і йти протягом всього трудового життя людини, аби закласти у свідомості людини правила охорони праці.

Також хочу зупинитись на Порядку проведення роз-

лідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань.

В процесі застосування нового Порядку виникла необхідність удосконалити деякі його положення.

Зокрема, при розслідуванні нещасних випадків встановлюється багато фактів, коли роботодавцем не оформляються належним чином трудові відносини з працівниками. За нього не сплачувались внески до Фонду, що є порушенням законодавства.

За таких умов працівник залишається соціально незахищеним. З таким працівником не проводяться відповідні інструктажі та, при необхідності, навчання з охорони праці; в трудовій книжці не зазначено професію потерпілого; відсутні відомості про заробітну плату.

Тому виникають труднощі щодо визнання нещасного випадку, таким що пов'язаний з виробництвом, а відповідно стає неможливим відшкодування Фондом коштів на медичну допомогу, проведення медичної реабілітації, а також страхові виплати. Це призводить до скарг і судової тяганини.

Вже сьогодні напрацьовуються пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів з метою вдосконалення зазначеного порядку.

На мою думку, краще необхідно законодавчо наділити страховика правом розслідувати страховий випадок та приймати остаточне рішення про страховий випадок.

Загальна оцінка ситуації в сфері охорони праці, на мій погляд, очевидна – через відсутність економічної зацікавленості роботодавця у створенні безпечних умов праці, інвестування в охорону праці не приносить бажаного результату.

З метою мінімізації кількості нещасних випадків на виробництві необхідно, насамперед, переглянути систему розрахунку страхових тарифів для страховальників шляхом запровадження індивідуальних страхових тарифів в залежності від стану безпеки праці.

На сьогоднішній день підприємства вугільної галузі, враховуючи значний професійний ризик виробництва, сплачують страховий тариф – 13,6 відсотків, економічно обґрунтований тариф – 23,06 відсотків. При цьому, вугільна галузь є найбільш травмонебезпечною.

Фінансування заходів безпеки та охорони праці, профілактичних заходів, повинно здійснюватися роботодавцем та має економічно стимулюватися страховиком.

Це змусить роботодавця бути безпосередньо зацікавленим у зменшенні виробничого травматизму та забезпеченні здорового виробничого середовища.

Держава ж має сформувати такі умови господарювання для роботодавця, за яких останній стане вигідніше спрямовувати ресурси на попередження травматизму, профзахворювань та поліпшення стану умов і охорони праці, ніж компенсувати потім втрати.

До прикладу, законодавство Європейського Союзу передбачає, що роботодавці регулюють питання охорони праці на своїх підприємствах шляхом оцінки ризиків та розвитку на її основі ефективного управління.

Це шлях, яким має йти і Україна. Сьогодні ж у нас лише окремі підприємства реально впровадили європейські стандарти ефективності управління охороною праці та оцінки ризиків. Варто також підкреслити, що у США та Європі особливу увагу у разі настання нещасного випадку приділяють наданню першої домедичної допомоги потерпілим. І ця підготовка розпочинається ще в школі.

Так, у Польщі, досвід якої ми вивчали, вже протягом декількох років проводиться змагання серед працівників підприємств з надання першої домедичної допомоги постраждалим.

У липні за сприяння колег з Польщі було проведено експериментальний практичний тренінг для страхових експертів з охорони праці Фонду з надання першої допомоги потерпілим при нещасних випадках.

Основною метою навчання було здобуття страховими експертами Фонду практичних навичок надання першої допомоги, аби вміти врятувати життя потерпілих до приїзду швидкої допомоги.

Саме якість та своєчасність домедичної допомоги відіграє важливу роль у процесі подальшого лікування потерпілого і не рідко вирішує стан його здоров'я та працездатність в майбутньому.

У зв'язку з чим, нещодавно правлінням Фонду прийнято рішення про фінансування розроблення та впровадження в навчальний процес методики надання практичної долікарської допомоги потерпілим у разі нещасного випадку на виробництві спеціалістами з охорони праці.

Ми розпочинаємо цей курс навчання, і сподіваюся, що вони будуть системними та результативними.

Переконали, що організація ранньої медичної реабілітації потерпілих на виробництві сприятиме поверненню максимальної кількості людей до повноцінного життя, а також подальшого зменшення витрат на страхові виплати потерпілим.

Те, що ми рухаємося у вірному напрямі підтверджує нещодавно прийнятий Закон України «Про екстрену медичну допомогу», який зобов'язує надавати домедичну допомогу особі, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти практичними навичками надання домедичної допомоги.

Коло таких осіб та механізми надання ними необхідної кваліфікації буде найближчим часом визначено підзаконними актами. Не маю сумнівів, що до переліку будуть віднесені посади працівників, відповідальних за вирішення питань охорони праці, на підприємствах. Тож започаткована нами робота буде гарним базисом у цій справі.

Слід зазначити, що одним із найважливіших шляхів зменшення рівня виробничого травматизму, покращення стану охорони праці вважаю об'єднання зусиль в цьому напрямі всіх зацікавлених сторін – роботодавців, органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій.

Переконали, що лише спільно можна забезпечити збереження життя, здоров'я та працездатності наших громадян.»

Валерій АКОПЯН,

директор виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України